

Београдска филхармонија
Сезона 2021/22
Баш смо вас се ужелели

Петак, 26.11.2021.

Хауард Грифитс
Зију Хе, виолина

Феликс Менделсон
Мирно море и срећно путовање оп. 27

Трајање: око 13 минута

Албан Берг
Концерт за виолину и оркестар

Andante – Allegretto
Allegro – Andante

Трајање: око 30 минута

Едвард Елгар
Енигма варијације, оп. 36

Трајање: око 30 минута

Две Гетеове песме, од којих је једна *Мирно море*, а друга *Срећно путовање*, биле су инспирација за многе композиторе; Бетовен је написао кантату оп. 112 која их обједињује, Шуберт соло-песму *Мирно море*, а **Феликс Менделсон** (1809-1847) инспириран Бетовеним поступком, концертну увертиру ***Мирно море и срећно путовање***.

Иако је до тада Менделсон море видео само једном у свом животу, створио је живописну слику природе. Почетак карактерише атмосфера самоће, страха и самртне тишине међу морнарима на броду који се мире са својом судбином. Знак наде је неочекивани звук птице, што значи да је копно близу. Он наговештава *срећни* одсек у којем узбуђење постепено нараста, фанфаре најављују спас, а звук оркестра хрли ка слављу. Њихову еуфорију на тренутак прекида химна захвалности, која постепено прелази у лирски завршетак осликавајући радост и олакшање морнара док се повремено чује птичји пој.

Непосредно пред смрт, а паралелно са радом на опери *Лулу*, **Албан Берг** (1885-1935) завршио је своје последње и најпопуларније инструментално дело, **Концерт за виолину и оркестар**. Поручио га је Луис Кразнер, док је у партитури композитор оставио посвету Манон Гропијус, ћерки чувеног архитекте Валтера Гропијуса и Алме Малер Гропијус, која је преминула годину дана раније.

Овај својеврсни реквијем њеној младости и лепоти конципиран је у двоставачној форми са по два одсека. У свом писму Арнолду Шенбергу, Берг је одсеке првог става назвао *Прелудијум* и *Скерцо*, а одсеке другог *Каденца* и *Коралне варијације*, тиме им одређујући карактер. Стилско усмерење овог концерта било је резултат свих фаза које је Берг као композитор прошао: од позног романтизма, преко атоналне, затим и додекафонске музике и преовлађујуће тоналности, све спајајући у јединствену целину.

Према ауторовој идеји да први став представља живот, а други смрт и преображење, занимљиви су и поступци цитирања који су адекватно примењени. Тако је у Скерцу уткана мелодија аустријске народне песме *Птица на дрвету шљиве*, која говори о радости младе девојке, а чији завршетак сасвим неочекивано чини најдраматичнији део првог става. Други став започиње солистичком каденцом у којој се истиче мотив В-А-С-Н, након које следи цитат корала Ј. С. Баха *Доста је Господе, ако је по вољи твојој* који на тај начин још једном

повезује Бергово остварење са великим узором. Мелодија корала постаје тема за завршне коралне варијације у којима виолина добија сасвим нови призив, надземаљског и вечног.

Најпопуларније остварење британског композитора **Едварда Елгара** (1857-1934) свакако су ***Енигма варијације*** за оркестар, које су аутору донеле међународно признање. Након лондонске премијере 1899. године, дело је доживело многобројна извођења, и до данас је снимљено више од 60 пута.

Енигма варијације посвећене су ауторовим пријатељима, чије је појединачне карактере осликао у свакој од 14 варијација које кулминирају великим финалом. Ови *музички портрети* укључују и самог Елгара и његову супругу. У партитури је свака варијација означена иницијалима, именом или надимком сваког од ауторових пријатеља. Идеја за компоновање дела настала је једне вечери, када је Елгар, уморан од целодневних предавања, сео за клавир. Свирао је мелодију која се допала његовој супрузи и тако је кренуо да импровизује, направивши низ варијација, којима је покушао да прикаже карактере појединих пријатеља. Потом је читаво дело проширио и оркестрирао, и настале су *Енигма варијације*.

Главна тема носи наслов *Енигма*, а порекло назива никада није дефинисано, осим кроз тумачење да се у теми налази скривена мелодија, коју је потребно препознати. Необичне мелодијске контуре ге-мола у главној теми тумаче се као одраз ауторове интроспекције. Потом се ређају различити портрети да би се у финалу аутор вратио својој теми, која је названа по његовом надимку – Е.Д.У, уз реминисценције на тему његове супруге и блиског пријатеља и издавача, представљеног у 9. варијацији, као две особе које су извршиле највећи утицај на Елгаров живот и стваралаштво.

Сам аутор наводи да *ово дело, које је започето у духу хумора и настављено са дубоком озбиљношћу, садржи скице композиторових пријатеља. Може се разумети да ове личности коментаришу или се рефлектују на оригиналну тему, и свака од њих је покушај разрешења Енигме, јер се тема тако зове. Скице нису портрети, већ свака варијација садржи удаљену замисао, засновану на одређеној личности или неком догађају,*

познатом само одређеним људима. Ово је основа композиције, али се дело може слушати и као чисто музички комад, без обзира на његов немузички контекст.

Даница Максимовић